

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De coronacrisis noopt tot meer expliciete aandacht van de Nederlandse staat voor het VN-verdrag Handicap

Dijkstra, E.

Citation

Dijkstra, E. (2020). De coronacrisis noopt tot meer expliciete aandacht van de Nederlandse staat voor het VN-verdrag Handicap. *Njcm-Bulletin: Nederlands Tijdschrift Voor De Mensenrechten*, 45(3), 377-380. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3141722>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3141722>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

DE CORONACRISIS NOOPT TOT MEER EXPLICIETE AANDACHT VAN DE NEDERLANDSE STAAT VOOR HET VN-VERDRAG HANDICAP

Erwin Dijkstra *

Samenvatting | De verplichtingen uit het VN-verdrag Handicap inzake het recht op leven en passend onderwijs werden tijdens de coronacrisis niet nageleefd door de Nederlandse Staat.

Trefwoorden | Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, Internationaal verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten, Onderwijs, Gezondheidszorg, Corona.

Navigator van Wolters Kluwer | NTM-NJCM Bull. 2020/30

1 Inleiding

De coronacrisis maakte de vraag naar de praktische waarde van het mensenrechtelijk kader bijzonder pregnant.¹ Hoe stevig is de vangrail die grondrechten en verdragen vormen wanneer onze welvaart en (collectieve) gezondheid voor de voorzienbare toekomst wezenlijk onder druk staan? Deze vraag is des te dringender voor groepen met een precare maatschappelijke positie, zoals mensen met een geestelijke of lichamelijke beperking. De verplichtingen die voortvloeien uit het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (hierna: VN-verdrag Handicap), dat in 2016 door Nederland werd geratificeerd, garanderen de rechten van deze groep.² In deze bijdrage wordt betoogd dat de Nederlandse Staat tijdens het begin van de coronacrisis tekort geschoten is inzake twee van de belangrijkste rechten uit het VN-verdrag Handicap: het recht op leven, waaronder toegang tot zorg op gelijke voet met relatief gezonde medeburgers, en het recht op passend onderwijs.³ Hieronder worden daartoe de verplichtingen die met deze rechten samenhangen en de tekortkomingen in de Nederlandse aanpak geanalyseerd. De bijdrage sluit af met enkele suggesties hoe een dergelijk falen bij een toekomstige crisis – of dit nu een vervolg van de coronacrisis is of een andere noodsituatie – zoveel mogelijk voorkomen kan worden.

2 Het VN-verdrag Handicap

Het VN-verdrag Handicap tracht zowel de medische als sociale achterstelling van geestelijk en lichamelijk beperkte mensen te remediëren. Het verdrag schept geen nieuwe rechten, maar geeft aan hoe de verdragsstaten hun bestaande mensenrechtenrechtelijke verplichtingen dienen vorm te geven, specifiek met het oog op mensen met een beperking.⁴ De opgedragen invulling

■ Mr. drs. E. Dijkstra is als docent/onderzoeker verbonden aan de afdeling Encyclopedie van de Rechtswetenschap van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden.

1 Deze bijdrage is geschreven tijdens het begin van de coronacrisis en afgesloten begin juni 2020.

2 V. della Fina, 'Article 1 [purpose]', in: V. della Fina, R. Cera en G. Palmisano (red.), *The United Nations convention on the rights of persons with disabilities: a commentary*, Cham: Springer 2017, p. 92-93.

3 Art. 10, 24 & 25 VN-verdrag Handicap.

4 Della Fina 2017 (*supra* noot 2), p. 93.

van deze verplichtingen dient men te lezen met het doel van het verdrag in het achterhoofd: mensen met een beperking moeten op gelijke voet met hun relatief gezonde medeburgers kunnen deelnemen aan de maatschappij en daarbij hun eigen leven kunnen inrichten.⁵ De verdragsstaten zijn verplicht om deze maatschappelijke deelname en onafhankelijke levenskeuzes actief te faciliteren. Zij vinden daartoe een uitwerking per recht in de verdragsartikelen. Het zal vaak moeilijker zijn om deze verplichtingen te realiseren naargelang problemen complexer zijn of als er sprake is van schaarste.⁶ De omgang van de Nederlandse staat met het recht op leven en het recht op passend onderwijs tijdens het begin van de coronacrisis, lijkt geleden te hebben onder beide factoren en schoot dan ook tekort.

3 Het recht op leven

Allereerst het recht op leven. In één van de eerste *general comments* bij het Internationaal verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten (hierna: IVBPR) stelt het toezichthoudend comité dat zelfs in crisissituaties niet met dit recht kan worden gemarchandeerd.⁷ Het VN-verdrag Handicap beschermt het recht op leven in artikel 10. De verdragspartijen hebben met dit artikel onder andere aan willen sluiten bij de voornoemde uitleg van het IVBPR.⁸ Ook tijdens de coronacrisis kon er dus geen misverstand over bestaan dat de verdragsstaten het recht op leven van mensen met een beperking, op gelijke voet met relatief gezonde mensen, moeten respecteren. Gezien de aard van de coronacrisis was de toegang tot zorg een belangrijke verplichting die aan het begin van deze crisis voortvloeide uit dit recht. In de eerste helft van 2020 werd er een aantal noodmaatregelen genomen met betrekking tot de zorg. Werd daarmee het recht op leven van mensen met een beperking nog wel voldoende gewaarborgd?

In artikel 25 van het VN-verdrag Handicap lezen we dat mensen met een beperking op gelijke voet met hun medeburgers toegang tot zorg moeten hebben. Dit betekent niet alleen dat er niet mag worden gediscrimineerd, maar ook dat er aandacht moet zijn voor de speciale noden van geestelijk en lichamelijk beperkte mensen én dat zij zelf moeten kunnen meebeslissen over hun zorgtraject.⁹ Tijdens de coronacrisis waren er twee belangrijke kwesties omtrent de gelijke toegang tot zorg: de hulp aan patiënten die het virus opliepen en de continuïteit van de overige zorg. Betreffende de hulp aan coronapatiënten was vooral de schaarste aan zorgmiddelen een heet hangijzer. Moeten relatief gezonde patiënten geen voorrang krijgen op de *intensive care*, werd er bijvoorbeeld gevraagd, want zij zullen sneller herstellen en op die manier kunnen de schaarse bedden efficiënter worden ingezet.¹⁰ In het verlengde van het recht op leven eist het

5 O. Lewis en G. Richardson, 'The right to live independently and be included in the community', *International journal of law and psychology* 2020, afl. 69, p. 5.

6 J.E. Goldschmidt, 'Van gelijke behandeling naar inclusie: het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap', *VN-Forum* 2016, afl. 1/2, p. 9.

7 CCPR general comment no. 6 (1982) on article 6 (right to life), p. 1.

8 G.C. Bruno, 'Article 10 [right to life]', in: V. della Fina, R. Cera en G. Palmisano (red.), *The United Nations convention on the rights of persons with disabilities: a commentary*, Cham: Springer 2017, p. 243-247.

9 I.R. Pavone, 'Article 25 [health]', in: V. della Fina, R. Cera en G. Palmisano (red.), *The United Nations convention on the rights of persons with disabilities: a commentary*, Cham: Springer 2017, p. 477-480; Bruno 2017 (*supra* noot 8), p. 248.

10 M.F. Verweij & R.H.M. Pierik, 'Geef jong en fit voorrang op de intensive care', *de Volkskrant* 19 maart 2020.

VN-verdrag Handicap echter dat de zorg voor personen die onder de reikwijdte van het verdrag vallen ook doorgang vindt in tijden van crisis. Als selectie wegens schaarste dan toch niet kan worden voorkomen, kan een dergelijke beslissing alleen binnen de arts-patiënt relatie worden genomen, met inbreng van de patiënt zelf. Twee *general comments*, die door het toezichthoudend comité bij het VN-verdrag Handicap zijn opgesteld, en een recent persbericht van het algemene VN-mensenrechtencomité bevestigen deze lezing.¹¹ De verplichting om de zorg te continueren in crisistijd geldt niet alleen voor het behandelen van coronapatiënten, maar ook voor de overige (medische) problemen waar mensen met een beperking tegenaan lopen. We zagen dan ook dat het volledig stilleggen van de meeste niet crisis-gerelateerde zorg – hoe noodzakelijk dat ook was – de kwaliteit van leven van een deel van deze groep aantastte.¹² Men kan hierbij denken aan psychische problemen die minder goed konden worden behandeld of aan opgeschorte operaties en fysio- en revalidatiemogelijkheden die voor een verergering van klachten zorgden.¹³ Als we de verplichtingen van het VN-verdrag Handicap serieus nemen, is het dus zaak om onze gezondheidszorg zo vorm te geven dat we bij een volgende crisis niet opnieuw voor dilemma's komen te staan omtrent welke patiënten (door)behandeld kunnen worden.

4 Het recht op passend onderwijs

Ten tweede het recht op passend onderwijs. Relevant in dezen is artikel 24 van het VN-verdrag Handicap. Deze bepaling stelt dat er zowel bij het reguliere als het speciale onderwijs een zorgplicht geldt voor scholen ten aanzien van kinderen met een beperking.¹⁴ Deze zorgplicht houdt onder andere in dat er passende voorzieningen moeten zijn, zodat ook deze kinderen op gelijke voet kunnen leren en zodoende kunnen meekomen met hun relatief gezonde leeftijdsgenoten.¹⁵ Het voldoen aan deze zorgplicht stond al onder druk, blijkens de meest recente rapportage, maar lijkt er bij de gedwongen overstap naar digitaal onderwijs nog verder bij in te zijn geschoten.¹⁶ Met alle gevolgen, voor kinderen met een beperking, van dien.¹⁷ Juist deze kinderen misten in hun thuissituatie vaak de voorzieningen en begeleiding om via de digitale weg te kunnen leren. Deze situatie werd verder gecompliceerd omdat ook voor deze kinderen de reguliere zorg veelal was opgeschort.¹⁸ Aangezien de mogelijkheid voor het noodzakelijke maatwerk goeddeels ontbrak, vormden de ingezette crisisalternatieven voor fysiek onderwijs

11 CRPD general comment No. 6 (2018) on equality and non-discrimination, p. 15; CRPD general comment No. 1 (2014), p. 2, 10; D. Puras e.a., 'No exceptions with COVID-19: "everyone has the right to life-saving interventions" – UN experts say', OHCHR 26 maart 2020, OCHR.org.

12 M. van der Geest, 'Niet meer alleen corona, dat is nog lastiger in de zorg', *de Volkskrant* 20 april 2020.

13 E. de Visser, 'Rapport: levensjaren teloor door uitstel niet-covidzorg', *de Volkskrant* 22 mei 2020.

14 V. della Fina, 'Article 24 [education]', in: V. della Fina, R. Cera en G. Palmisano (red.), *The United Nations convention on the rights of persons with disabilities: a commentary*, Cham: Springer 2017, p. 452-455.

15 A. Swarte, 'Het verbod van discriminatie vanwege een handicap of chronische ziekte wint aan terrein', *NTM/NJCM-Bulletin* 2015/4, p. 72-73.

16 G. Ledoux en S. Waslander, *Evaluatie passend onderwijs – Eindrapport Mei 2020*, Amsterdam: Kohnstamm Amsterdam 2020, p. 17-27.

17 S. van der Gaag, 'Thuiszitten door corona: dat is vooral voor gezinnen met kinderen met een beperking zwaar', *AD* 19 maart 2020.

18 UNICEF Nederland, *Coronacrisis en kinderen en jongeren in Nederland: een inventarisatie van de impact van de coronacrisis op kinderen en jongeren in Nederland*, Den Haag: UNICEF 2020, p. 23.

geen passend onderwijs in de zin van het VN-verdrag Handicap. Er zal daarom grondig moeten worden nagedacht over een alternatieve aanpak bij een volgende crisis.

5 Conclusie en blik vooruit

Het begin van de coronacrisis vroeg in de eerste plaats om snelle en praktische oplossingen. De verdeling van de schaarse zorgmiddelen, die ons toentertijd ter beschikking stonden, lag dan ook terecht bij de triagisten en de artsen. En het onderwijs kon met eveneens schaarse middelen en op afstand natuurlijk slechts beperkt maatwerk leveren. De verplichtingen uit het VN-verdrag Handicap, waaronder het recht op leven en het recht op passend onderwijs, dwingen Nederland echter om na te denken over systeemhervormingen met het oog op een eventueel vervolg van de coronacrisis of soortgelijke noodsituaties. In praktische zin zou men vooral naar (nood)capaciteit kunnen kijken: hoeveel mensen en middelen zijn er nodig om de zorg op te schalen en de mogelijkheid tot maatwerk in het onderwijs te behouden onder uitzonderlijke omstandigheden. Zulke systeemhervormingen vragen om meer expliciete aandacht van de Nederlandse Staat voor het VN-verdrag Handicap en de bijbehorende *general comments* bij het vormgeven van de relevante regelgeving omtrent zorg en onderwijs.¹⁹ Alleen zo creëren we omstandigheden waarbij het mensenrechtelijk kader ook voor mensen met een beperking een vangrail blijft in tijden van nood.

19 D.C. Houtzager, 'Uitleg van het VN-verdrag Handicap: toepassing van de General Comments van het VN-Comité Handicap in Nederland', *Handicap & Recht* 2019, afl. 1, p. 14.